

2- Gelelim Hazret-i Zeyneb'in tezevvücüne...

Gelelim Hazret-i Zeyneb'in tezevvücüne: Yirmi Beşinci Söz'ün Birinci Şule'sinin Üçüncü Şuâ'ının misallerinden olan

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ

âyetine dair şöyle yazılmış ki insanların tabakatına göre bir tek âyet, müteaddid vücuhlarla, her bir tabakanın fehmine göre bir mana ifade ediyor.

Bu parçada Üstad Hazretleri, Hazret-i Zeyneb validemizle Peygamber Efendimiz'in ﷺ evliliğinin nefsanî bir mesele olmadığını; bilakis **kaderî, şer'î ve içtimaî büyük bir hikmete** dayandığını açıklıyor. Mesele sadece bir evlilik değildir; cahiliye döneminden kalan yanlış bir anlayışın kırılması, evlatlıkla öz evlat arasındaki farkın ortaya konması ve ümmetin üzerine gelecek bir sıkıntının kaldırılmasıdır.

Ayetin İlk Manası

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ayetinin manası şudur: “Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir; fakat Allah'ın Resulü ve nebilerin sonuncusudur.” Bu ayet, Peygamber Efendimiz'in ﷺ ümmete karşı şefkatli, merhametli, pederane bir rehber olduğunu; fakat bu pederaneliğin biyolojik ve nesebî babalık hükmünde olmadığını bildirir.

Tabakalara Göre Mana

Üstad, bir ayetin insanların seviyelerine göre farklı yönlerden anlaşılabilceğini söylüyor. Yani Kur'an'ın bir ayeti, avama başka bir kapı açar, âlime başka bir incelik gösterir, kalb ehline başka bir sır fısıldar. Bu ayetin bir yönü de Hazret-i Zeyd, Hazret-i Zeyneb ve Peygamber Efendimiz'in ﷺ evliliği etrafında oluşan yanlış anlayışları düzeltmektir.

Bir tabakanın şu âyetten hisse-i fehmi şudur ki: Resul-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâmın hizmetkârı veya “oğlum” hitabına mazhar olan Zeyd (ra) rivayet-i sahiha ile itirafına binaen, izzetli zevcesini kendine manen küfûv bulmadığı

için tatlik etmiş.

Yani Hazret-i Zeyneb, başka yüksek bir ahlâkta yaratılmış ve bir peygambere zevce olacak fitratta olduğunu Zeyd, ferasetle hissetmiş ve kendisini ona zevc olacak fitratta kendine küfüv bulmadığından, manevî imtizaçsızlığa sebebiyet verdiği için tatlik etmiştir.

Hazret-i Zeyd'in Konumu

Hazret-i Zeyd radiyallahu anh, Peygamber Efendimiz'in ﷺ hizmetinde bulunmuş ve bir dönem insanlar arasında "Peygamber'in oğlu" gibi anılmıştır. Fakat bu hitap, öz evlatlık manasında değildir. Cahiliye toplumunda evlatlık, öz evlat gibi kabul edilir; onun boşadığı hanımla evlenmek de öz oğlun boşadığı hanımla evlenmek gibi görülürdü. Kur'an bu yanlış örfü kaldırmıştır.

Hazret-i Zeyneb'in Fıtrâtı

Üstad'ın ifadesine göre Hazret-i Zeyd, Hazret-i Zeyneb validemizi kendi manevî mizacına ve aile hayatına tam uygun bulmamış; onun daha yüksek bir fitratta ve Peygamber hanımı olacak bir yaratılışta olduğunu ferasetle sezmiştir. Burada Hazret-i Zeyd'i küçültmek yoktur. Mesele değer meselesi değil, **manevî imtizaç ve fitrat uyumu** meselesidir. Her iki zat da sahabenin seçkinlerindendir; fakat her evlilikte ruhların ve mizaçların uyuşması ayrı bir kader meselesidir.

Boşanmanın Sebebi

Metindeki "**manevî imtizaçsızlık**" ifadesi çok önemlidir. Bu, dıştan görünen basit bir geçimsizlik değil; iki ruhun, iki mizacın, iki vazifenin aynı evlilik içinde tam uyuşmamasıdır. Hazret-i Zeyd, bu hâli görmüş ve Hazret-i Zeyneb'i boşamıştır. Bu boşanma, sonradan gelecek büyük bir şer'î hükme zemin hazırlamıştır.

Allah'ın emriyle Resul-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâm almış; yani زَوَّجْنَاكَهَا'nın işaretiyle, o nikâh bir akd-i semavî olduğuna delâletiyle, hârikulâde ve örf ve muamelat-ı zahiriye fevkinde, sırf kaderin hükmüyledir ki Resul-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâm, o hükm-ü kadere inkıyad göstermiştir ve mecbur olmuştur. Nefis arzusuyla değildir.

Nikâhın Semavî Oluşu

Üstad, زَوَّجْنَاكَهَا ifadesine dikkat çekiyor. Bu ifade “Biz onu sana nikâhladık” manasına gelir. Yani bu evlilik sıradan bir örfî tercih değil, doğrudan Allah’ın emriyle gerçekleşen **semavî bir akiddir**. Peygamber Efendimiz ﷺ burada şahsî arzusuyla değil, Allah’ın hükmüne teslimiyetle hareket etmiştir.

Nefis Arzusuyla Değil

Metnin en hassas noktası burasıdır: **“Nefis arzusuyla değildir.”** Çünkü bu evlilikte asıl gaye, bir şahsî arzu değil; ümmetin hukukunu ilgilendiren büyük bir hükmün ilanıdır. Peygamber Efendimiz ﷺ insanların en ağır dedikodularına hedef olacağını bildiği hâlde, sırf Allah’ın emrine uymuştur. Bu da onun nefisini değil, vahyi esas aldığını gösterir.

Kaderin Hükmüne İnkıyad

Üstad, bu evliliği **“sırf kaderin hükmü”** olarak anlatıyor. Yani hadise zahiren bir evlilik gibi görünse de arka planda kaderin sevki vardır. Peygamber Efendimiz ﷺ bu hükme boyun eğmiş, Allah’ın murad ettiği şer’î hikmetin gerçekleşmesine vesile olmuştur. Burada nübüvvet makamının en ağır yönlerinden biri görünür: İnsanların yanlış anlayacağı bir hâlde bile Allah’ın emrinden ayrılmamak.

Şu kader hükmünün de ehemmiyetli bir hükm-ü şer’î ve mühim bir hikmet-i âmmeyi ve şümullü bir maslahat-ı umumiyei tazammun eden

لَيْ لَا يَكُونُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ

âyet-i kerîmesinin işaretiyle, büyüklerin küçüklere “oğlum” demeleri, zıhar meseleleri gibi yani karısına “Anam gibisin.” dese haram olduğu gibi değildir ki ahkâm onunla değişsin.

Genel Hikmet

لَيْ لَا يَكُونُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ ayetinin manası şudur: “Müminlere, evlatlıklarının boşadığı hanımlarla evlenme hususunda bir sıkıntı olmasın diye...” Demek bu evlilik, sadece Peygamber Efendimiz’e ﷺ mahsus bir hadise değil; bütün ümmete bakan bir hükmün ilanıdır. Evlatlık, öz evlat değildir; onun boşadığı hanım da öz oğlun boşadığı hanım gibi haram olmaz.

Cahiliye Örfünün Kırılması

Cahiliye toplumunda evlatlık sistemi, nesep hükümlerini değiştirecek kadar ileri götürülmüştü. Evlatlık, öz oğul kabul ediliyor; miras, mahremiyet ve evlilik hükümleri buna göre karıştırılıyordu. Kur'an bu yanlışlığı kaldırdı. Çünkü İslam'da nesep hakikate dayanır; sözle, hitapla, sevgiyle veya örfle nesep değişmez.

“Oğlum” Demenin Hükmü

Üstad burada çok ince bir meseleyi açıklıyor. Büyüklerin küçüklere “oğlum” demesi, gerçek babalık hükmünü doğurmaz. Bir hocanın talebesine, bir büyüğün küçüğe, bir müşşidin bağlisına “oğlum” demesi şefkat ve terbiye hitabıdır. Bu söz, nesep kurmaz; şer'î hükümleri değıştirmez.

Zihar Misali

Üstad burada şunu söylüyor: Büyüklerin küçüklere “oğlum” demesi, fikhî hüküm doğuran bir söz değildir. Yani bir hoca, müşşid, devlet büyüğü veya peygamber ümmetinden birine şefkatle “oğlum” dese, o kişi gerçekten onun öz oğlu olmaz; aralarında nesep ve mahremiyet hükümleri oluşmaz.

Zihârda ise erkek hanımına “**Sen bana anam gibisin**” dediğinde bu söz, şer'î bir sonuç doğurur; hanımına yaklaşması kefâret verinceye kadar haram olur. Yani zihâr, hüküm değıştiren ağır bir sözdür. Fakat “oğlum” hitabı böyle değildir; mecazî, şefkatli ve terbiyeye ait bir hitaptır.

Peygamber Efendimiz ﷺ Zeyd'e yakınlık göstermiş, ona pederane davranılmış ve insanlar onu bir dönem “Muhammed'in oğlu” gibi anmışlardı. Fakat bu, hakiki evlatlık hükmü doğurmadı. Bu yüzden Zeyd'in boşadığı Hazret-i Zeyneb validemizle Peygamber Efendimiz'in ﷺ evlenmesi, öz oğlun boşadığı hanımla evlenmek gibi haram değildir.

Yani Üstad'ın demek istediğı şudur: **“Oğlum” demekle nesep değışmez; evlatlık öz evlat olmaz; buna bağılı olarak evlilik hükümleri de değışmez. Zihârda ise söz hüküm doğurur. Bu iki mesele birbirine karıştırmamalıdır.**

Hem büyüklerin raiyetlerine ve peygamberlerin ümmetlerine pederane nazar ve hitapları, vazife-i risalet itibarıyladır; şahsiyet-i insaniye itibarıyla değildir ki onlardan zevce almak uygun düşmesin?

Üstad burada şunu söylüyor: Büyüklerin halka, peygamberlerin de ümmetlerine **baba gibi şefkatli bakması ve “evladım, oğlum” gibi hitap etmesi**, onların hakikaten baba olduğu manasına gelmez. Bu hitap, **vazifeden gelen merhamet ve terbiyedir**; nesep ve

kan bağı değildir.

“Vazife-i Risalet İtibarıyla” Ne Demek?

Peygamber Efendimiz ﷺ ümmetine bir baba gibi merhamet eder, onları korur, terbiye eder, ahiretlerini düşünür. Bu pederane tavır, onun **peygamberlik vazifesinden** gelir. Yani ümmetine rehber, mürşid, muallim ve rahmet olması itibarıyladır.

“Şahsiyet-i İnsaniye İtibarıyla Değildir” Ne Demek?

Bu şefkatli hitap, Peygamber Efendimiz’in ﷺ insan olarak ümmetindeki erkeklerin gerçek babası olduğu anlamına gelmez. Gerçek babalık nesep bağıyla olur. O yüzden ümmetinden birine “oğlum” demesi, onu öz evlat yapmaz; onun boşadığı hanımı da öz oğlun boşadığı hanım hükmüne sokmaz.

Hazret-i Zeyd’e bir dönem “Peygamber’in oğlu” denmişti. Fakat bu, hakiki evlatlık değildi. Peygamber Efendimiz’in ﷺ ona şefkatle ve yakınlıkla davranması, risaletin pederane terbiyesi idi; nesep babalığı değildi. Bu sebeple Hazret-i Zeyd’in boşadığı Hazret-i Zeyneb validemizle Peygamber Efendimiz’in ﷺ evlenmesi, **öz oğlun hanımıyla evlenmek** gibi değerlendirilemez.

İkinci bir tabakanın hisse-i fehmi şudur ki: Bir büyük âmir, raiyetine pederane bir şefkat ile bakar. Eğer o âmir, zahirî ve bâtinî bir padişah-ı ruhanî olsa merhameti, pederin yüz defa şefkatinden ileri gittiği için raiyetinin efradı, onun hakiki evladı gibi ona peder nazarıyla bakarlar. Peder nazarı ise zevc nazarına inkılab edemediğinden ve kız nazarı da zevce nazarına kolayca değişmediğinden efkâr-ı âmmede, Peygamber’in mü’minlerin kızlarını alması şu sırra uygun gelmediği için Kur’an o vehmi def’ maksadıyla der:

Üstad burada meselenin ikinci bir anlayış tabakasını anlatıyor. İlk açıklamada hüküm yönü vardı: **Evlatlık öz evlat değildir; “oğlum” demek nesep hükmü doğurmaz.** Bu ikinci açıklamada ise insanların zihnindeki psikolojik ve örfî bir vehim ele alınıyor.

Büyük Amir Misali

“Bir büyük âmir, raiyetine pederane bir şefkat ile bakar.” Yani bir devlet büyüğü, bir kumandan veya bir rehber, idaresi altındaki insanlara baba gibi merhametle bakabilir. Onları korur, gözetir, terbiye eder. Fakat bu şefkat, onu gerçek baba yapmaz. Bu sadece vazifeden gelen bir merhamet ve sorumluluk tavrıdır.

Ruhanî Padişah Manası

“Eğer o âmir, zahirî ve bâtinî bir padişah-ı ruhanî olsa...” Burada Peygamber Efendimiz ﷺ kastediliyor. O sadece zahiren ümmetin rehberi değil; kalplerin, ruhların, ahiret hayatının da rehberidir. Bu yüzden onun ümmetine olan merhameti, sıradan bir babanın şefkatinden çok daha ileridir.

Ümmetin Peygambere Bakışı

“Raiyetinin efradı, onun hakiki evladı gibi ona peder nazarıyla bakarlar.” Yani ümmet, Peygamber Efendimiz'i ﷺ öyle sever, öyle hürmet eder, öyle şefkatli bir rehber olarak görür ki sanki onu manevi baba gibi kabul eder. Bu bakış sevgi ve hürmet bakımındandır; yoksa nesep ve nikâh hükümleri bakımından değildir.

Vehmin Doğduğu Yer

“Peder nazarı zevce nazarına inkılab edemediğinden...” İnsan birine baba nazarıyla bakarsa, o nazarın eşlik nazarına dönüşmesi zihnen zor gelir. Aynı şekilde bir kıza da kız evlat nazarıyla bakılmışsa, onu zevce olarak düşünmek halkın zihnine ağır gelebilir. İşte Peygamber Efendimiz'in ﷺ ümmete pederane şefkati sebebiyle bazı kimselerin zihninde böyle bir vehim oluşmuştur.

Yanlış Anlaşılma Noktası

“Peygamber'in mü'minlerin kızlarını alması şu sırra uygun gelmediği için...” Yani halkın genel anlayışında, “Madem Peygamber ümmete baba gibi bakıyor, mümin kadınlar da sanki onun kızları gibi görülür; o hâlde onlarla evlenmesi nasıl olur?” şeklinde yanlış bir düşünce doğabilir. Üstad burada bu düşüncenin hakiki hüküm değil, sadece **efkâr-ı âmmede oluşan bir vehim** olduğunu söylüyor.

Peygamber, rahmet-i İlahiye hesabıyla size şefkat eder, pederane muamele eder ve risalet namına siz onun evladı gibisiniz. Fakat şahsiyet-i insaniye itibarıyla pederiniz değildir ki sizden zevce alması münasip düşmesin? Ve sizlere “oğlum” dese ahkâm-ı şeriat itibarıyla siz onun evladı olamazsınız!

Kur'an'ın Vehmi Kaldırması

Kur'an bu vehmi kaldırmak için buyuruyor ki: Peygamber Efendimiz ﷺ size Allah'ın rahmeti hesabına şefkat eder, risalet vazifesiyle size baba gibi davranır. Fakat bu, onun sizin hakiki babanız olduğu anlamına gelmez. Onun pederane şefkati, **risalet makamındandır**; nesep babalığı değildir.

Risalet Namına Evlat Gibi Olmak

“Risalet namına siz onun evladı gibisiniz.” Yani Peygamber Efendimiz ﷺ sizi iman, hidayet, terbiye ve ahiret saadeti noktasında yetiştirir. Bu yönüyle ümmet ona manevi evlat gibidir. Fakat burada “gibi” kelimesi önemlidir. Bu, teşbih ve manevî yakınlıktır; hakiki evlatlık değildir.

Şahsiyet-i İnsaniye İtibarıyla Baba Değildir

“Fakat şahsiyet-i insaniye itibarıyla pederiniz değildir.” Yani insan olarak, nesep bağı bakımından, biyolojik ve hukukî babalık açısından Peygamber Efendimiz ﷺ ümmetindeki erkeklerin ve kadınların babası değildir. Bu yüzden mümin kadınlarla evlenmesi, bir babanın kızıyla evlenmesi gibi düşünülemez. Böyle bir hüküm çıkarmak yanlıştır.

‘Oğlum’ Demekle Evlat Olunmaz

“Ve sizlere ‘oğlum’ dese ahkâm-ı şariat itibarıyla siz onun evladı olamazsınız.” Bu cümle önceki meseleyle de birleşiyor. Peygamber Efendimiz ﷺ bir sahabeye “oğlum” diye hitap etse, bu şefkat ve yakınlık ifade eder; fakat şer’î hüküm doğurmaz. O kişi miras, mahremiyet ve nikâh hükümleri bakımından gerçek evlat olmaz.

Hazret-i Zeyd’e bir dönem “Peygamber’in oğlu” gibi bakılmıştı. Fakat bu, hakiki evlatlık değildi. Aynı şekilde Peygamber’in ümmete pederane şefkati de hakiki babalık değildir. Bu sebeple ne Zeyd öz evlat hükmündedir, ne de mümin kadınlar Peygamber’e nesep bakımından kız evlat hükmündedir. Dolayısıyla Hazret-i Zeyneb validemizle evlilikte şer’an bir uygunsuzluk yoktur.

Üstad’ın bu parçada söylediği şey şudur: Peygamber Efendimiz ﷺ ümmetine baba gibi şefkat eder; fakat bu şefkat, onu ümmetin hakiki babası yapmaz. Bu pederane tavır **risalet vazifesindendir**, nesep hükmünden değildir. Bu yüzden “manevi baba” gibi görülmesi, nikâh ve mahremiyet hükümlerini değiştirmez.